

І.В. Гончаренко, д-р екон. наук, професор кафедри

В.О. Князева, А.В. Бедрега, магістри

Миколаївський національний аграрний університет

ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Одним з головних завдань проведення зовнішньоекономічної операції є забезпечення її ефективності. В сучасних умовах поняття ефективності зовнішньоекономічної діяльності має комплексний і багатоаспектний характер. Воно може виражатись за допомогою різноманітних економічних показників, більшість яких демонструє переваги розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розробки стратегії та оцінки економічної ефективності ЗЕД підприємства висвітлені в роботах зарубіжних та вітчизняних науковців. Проблемами ефективності ЗЕД займаються такі вчені, як Т.В. Миролюбова, яка запропонувала методику розрахунку ефективності ЗЕД, що представляє собою сукупність показників, як абсолютна ефективність експорту, економічна ефективність реалізації експортних товарів на зовнішньому ринку, ефективність використання виробничих та оборотних фондів при експорті [3, с. 20]; А.І. Яковлев, який розробив систему оцінки ефективності для різних агентів міжнародного бізнесу і дав визначення коефіцієнту кредитного впливу [6, 28-34]. А.Г. Дем'яненко запропонував використання кількісних показників при оцінці ЗЕД підприємства, що допоможе більш докладно простежити вплив кожного фактору на ефективність ЗЕД [1, с. 22-28].

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних та методичних засад та практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності та формування механізмів активізації експорту продукції аграрних підприємств Миколаївської області.

Досягнення мети дослідження обумовило необхідність розв'язання наступних завдань дослідження:

- розглянути теоретичні аспекти ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі;
- сформувати систему організаційно-економічних заходів

забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу досліджень. Зовнішньоекономічні зв'язки сприяють забезпеченню оптимальних розмірів виробництва товарів, упровадженню світових досягнень в області науки і техніки, отриманню необхідної сировини і матеріалів, розширенню номенклатури продукції, яка реалізується на внутрішніх ринках тощо. Все це визначає необхідність ретельного узгодження відповідних видів діяльності, забезпечення єдності критеріїв параметрів, які використовуються відповідно із реальними потребами народного господарства

Зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств є формою господарської діяльності, яка пов'язана з технологією виробництва сільськогосподарської продукції та науково-технічною діяльністю, а також з системою міжнародного маркетингу здійснення експортних та імпорتنих операцій з цією продукцією. Значення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств полягає в можливості одержувати валютну виручку від експорту, підвищувати технічний рівень виробництва, виробляти конкурентоспроможну продукцію [2, с. 552].

При визначенні ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств агропродовольчого комплексу доцільно застосовувати системний підхід, який надає можливість здійснити комплексний аналіз будь-якого виду зовнішньоекономічної операції. Проте вичленити в чистому вигляді ефективність ЗЕД із загального функціонування підприємства доволі складно, оскільки плани ЗЕД органічно пов'язані з планами випуску продукції на зовнішньому ринку. Тому для оцінки ефективності ЗЕД на підприємстві аналізується його загальний фінансово-економічний стан, відносний обсяг зовнішньоекономічних операцій та оцінка ефекту підвищення (зниження) їх структурної долі в діяльності підприємства.

Ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності повинен ґрунтуватися перш за все, на адаптації стратегії підприємств до вимог міжнародного ринку. Враховуючи складне фінансово-економічне положення багатьох вітчизняних аграрних підприємств і високі витрати, потрібні для виходу на зовнішній ринок, особливо важливим стає вибір пріоритетних напрямів, в найбільшій мірі сприяючих досягненню успіху на зовнішньому ринку, пошук оптимальних варіантів вдосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності залежить від конкурентоспроможності, прибутковості зовнішньоекономічної

діяльності, та зниження собівартості.

Зовнішньоекономічна діяльність є одним із важливих чинників стабільного розвитку національного господарства країн світу. Вона є суттєвим джерелом валютних надходжень до державного бюджету. В сучасних умовах тільки використовуючи переваги сукупного міжнародного науково-технічного потенціалу, міжнародного поділу праці, Україна може вирішувати господарські завдання, що забезпечують економічне зростання та піднесення добробуту населення.

Особливостями, основними тенденціями і резервами розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області є наступні: висока залежність приморського і прикордонного регіону від зовнішньої торгівлі, особливо в частині імпорту й експорту продовольчих товарів; висока частка продовольчих товарів у структурі імпорту, що ставить під погрозу продовольчу безпеку регіону і країни; велика кількість неякісних імпортних продуктів харчування; важливість експорту продовольства, як чинника розвитку економіки Миколаївської області; недостатньо ефективне використання внутрішніх резервів конкурентоспроможності підприємств переробної сфери аграрного сектору [7, с. 152].

Миколаївщина традиційно вважається одним із регіонів інтенсивного землеробства в Україні, за наявності потужного природно-ресурсного потенціалу та значних земельних ресурсів. За розмірами посівних площ область входить у першу десятку регіонів країни. Миколаївщина має значні можливості для розвитку аграрного сектору, перетворення його у високоефективний, експортноспроможний сектор економіки, який здатний забезпечити продовольчу безпеку.

Конкурентні переваги українського аграрного сектору економіки, в основному, визначаються природними і історично сформованими умовами з яких можна виділити: вигідне гео економічне розташування країни, і зокрема, Миколаївської області; численні трудові ресурси з достатньою професійною підготовкою в аграрному виробництві; наявність унікальних розробок в рослинництві та тваринництві; потужний родючий земельний ресурс.

Головним управлінням статистики узагальнені підсумки діяльності підприємств Миколаївської області у сфері зовнішньої торгівлі товарами за дев'ять місяців 2013 року.

Слід зазначити, що зернові культури традиційно посіли перше місце в експорті області і забезпечили 30% його товарної структури. За даними Державної митної служби України, за січень-вересень 2013 р.

10 підприємствами експортовано 1684 тис. т зернових культур на загальну суму 447 млн дол. США, що на 22 % менше, ніж в аналогічному періоді минулого року. У структурі зернових 66 % становила кукурудза, 16 % – пшениця, 15 % – ячмінь, 3 % – інші зернові (сорго, просо і рис). Географія експортних поставок розширилася з 31 до 35 країн світу, серед яких 55 % експорту припадало на країни Азії, 27 % – на країни Африки, 18 % – на країни Європи.

Реалізація національних конкурентних переваг сільського господарства на практиці ускладнюється цілою низкою вразливих місць. Так, в аграрній сфері неконкурентоспроможні технології, які не відповідають сучасним стандартам; надзвичайно висока ресурсомісткість та витратність виробництва; величезна зношеність основних фондів; при цьому практично відсутня інформаційна інфраструктура підтримки конкурентоспроможності українського сільськогосподарського експорту та раціоналізація структури імпорту.

Провідними, вирішальними, визначаючими успіх у конкурентному середовищі є цілі і структура майбутніх агровиробництв. В гармонізації цілей господарських організацій завжди присутні чотири цілі: науково-технічна (забезпечення інноваційного розвитку); виробнича (задоволення потреб суспільства у продукції певного виду); економічна (максимізація внеску у доход держави); соціальна (задоволення соціальних потреб робітників). Сільськогосподарські виробництва у зовнішньому ринковому просторі повинні спиратися насамперед на свою політику, систему цінностей, чітко вироблену стратегію з орієнтацією на маркетинг, інтереси власників. Дієздатні виробництва повинні самі знаходити вихід зі складних ситуацій. Сільськогосподарським виробникам необхідно аналізувати ретроспективу і формувати перспективу, оцінюючи послідовність і пріоритетність своїх зусиль з підвищення конкурентоспроможності.

На першому етапі аграрним виробництвам головні зусилля слід спрямовувати на виробництво сільськогосподарської товарної продукції, придбання сільськогосподарських машин, пристроїв первинної обробки сировини, впровадження сучасних технологій. На другому етапі, в міру обробки технологій і оновлення видів продукції рослинництва і тваринництва акценти слід зміщувати на якість продукції. На третьому етапі у сільськогосподарських підприємств не буде виникати проблема виготовлення продукції необхідного виду і якості. Головну увагу буде приділено інтенсифікації комерційних зусиль, тобто збуту. Четвертий етап – це орієнтація на закордонного споживача, його потреби, його інтереси, його запити. На нашу думку, головна причина незатребуваності

вітчизняної сільськогосподарської продукції на закордонних ринках полягає у безініціативності сільськогосподарських виробників та їх поганій орієнтації у зовнішньому ринковому просторі..

Загальна модель забезпечення високоякісною аграрною продукцією закордонного споживача представлена на рис. 1 [8, с. 253].

Рис. 1. Модель забезпечення конкурентоспроможності експортної продукції аграрних підприємств [8, с. 253].

Важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на зовнішньому ринку є пошук резервів ресурсозбереження, об'єктивні стратегічні маневри і їх ефективна реалізація.

Основними напрямками ресурсозбереження аграрних підприємств є: формування ресурсів (наявність, склад, обсяг потреби конкретного ресурсу, терміни постачань та ін.); використання ресурсів у виробництві (норми витрат, норми обслуговування, рівень кваліфікації кадрів, рівень витрат та ін.); відновлення ресурсів (безвідходне виробництво, інноваційні

технології відтворення тварин і земельних угідь та ін.); утилізація і списання ресурсів (дотримання умови мінімізації).

Одним із вагомих інструментів зовнішньоекономічного зростання є інновації. Інноваційний шлях розвитку є визначальною складовою економічного зростання аграрних підприємств Миколаївської області.

Нині більшість аграрних підприємств неспроможні виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію. Основна причина неспроможності більшість аграрних підприємств виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію полягає як в застарілих технічних засобах, високих цінах на матеріальні ресурси, диспаратеті цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, недосконалії кредитно-фінансовій і податковій системах, так і в тому, що більшість сільськогосподарських підприємств не мають необхідних коштів для простого і розширеного відтворення, впровадження інновацій. Тому інновації в аграрній сфері спрямовані на пошук нового, нетрадиційного способу вирішення завдань, що стоять перед новими агроформуваннями.

Основними мотивами застосування інновацій на аграрних підприємствах області звичайно є:

- підвищення конкурентоздатності своїх нових продуктів;
- підвищення свого іміджу на ринку;
- захоплення нових ринків;
- збільшення величини грошового потоку; зниження

ресурсоемкості продукту.

У роботі розроблено алгоритм впровадження інновацій в діяльність аграрних підприємств Миколаївської області (рис. 2) [5, с. 394].

Ефективною формою співробітництва аграрних підприємств регіону із зарубіжними інвесторами є створення на кооперативних засадах спільних підприємств (СП), що ґрунтуються на пайовій власності українських та іноземних партнерів, спільному управлінні та еквівалентному розподілі прибутків і ризиків.

Ефективна робота підприємств регіонального агропродовольчого комплексу повинна визначатися правильним вибором стратегічних орієнтирів, що дозволяють щонайкраще реалізувати потенціал цієї сфери.

Рис. 2. Алгоритм впровадження інновацій в діяльність аграрних підприємств Миколаївської області [5, с. 394].

Основними заходами для підтримки експорту продукції агропродовольчого комплексу повинні бути: податкові пільги експортерам; раціональна політика в питаннях повернення ПДВ; пільгові транспортні тарифи; маркетингова підтримка; розширення системи державних гарантій політичних і довгострокових комерційних ризиків; спрощення системи надання експортерам продовольства відшкодування

частини процентних ставок по експортних кредитах; довгострокове експортне кредитування; кредитування імпортерів агропродовольчої продукції; повернення імпортного мита на сировину для виробництва експортної продукції; оптимізація обсягів і структури продовольчої допомоги; спрощення митного оформлення; усунення технічних бар'єрів розвитку експорту; надання грантів; інформаційна і консультаційна підтримка експортерів; субсидування науково-дослідних робіт; інформаційна підтримка; сприяння розвитку виставочної діяльності; підтримка об'єднань експортерів; сприяння в підготовці кадрів в області зовнішньоекономічних зв'язків у сфері агропродовольчого комплексу; використання можливостей міжнародних сільськогосподарських і продовольчих організацій з метою розвитку експорту; створення сільськогосподарських торгових представництв у закордонних країнах.

Висновки. Зовнішньоекономічна діяльність є важливою і невід'ємною сферою господарської діяльності підприємств, фірм, усіх учасників ринкових відносин.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності є пріоритетним для багатьох держав світу. Особливо цей вид діяльності досяг значних результатів у розвинених країнах. Цьому свідченням є значна питома вага зовнішньоекономічних показників у загальному обсязі валового національного продукту.

Незважаючи на те, що Україна знаходиться в процесі реструктуризації економіки та з показниками зовнішньоекономічної діяльності займає далеко не лідируючі позиції у світі, вона має великий експортний потенціал, особливо в аграрному секторі.

Бібліографічний список: 1. Дем'яненко А.Г. Формирование модели комплексного анализа эффективности внешнеэкономической деятельности предприятия / А.Г. Дем'яненко // Економіка, фінанси, право. – 2005. – № 2. – С. 22-28. 2. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посібник: 2-ге вид., виправ. і допов.; за заг. ред. А.І. Кредісова. – К.: ВІРА-Р, 2004. – С. 552. 3. Миролюбова Т.В. Совершенствование внешнеэкономической деятельности предприятий в условиях рыночной экономики: Автореф. дис. ... канд. экон. Наук / Т.В. Миролюбова. – Екатеринбург, 1992. – С. 20. 4. Соболева-Терещенко О.А. Комплексна оцінка експорту товарів / О.А. Соболева-Терещенко // Економіка. Фінанси. Право. – 2001. – № 2. – С. 12-13. 5. Антонюк Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації / Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 394. 6. Яковлев А.І. Удосконалювання методів визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності / А.І. Яковлев //

Фінанси України. – 1998. – № 9. – С. 28-34. 7. Янковский Н.А. Повышение эффективности внешнеэкономической деятельности крупного производственного комплекса: монографія / Н.А. Янковский. – Д.: АО "Издательство "Донеччина", 2000. – С. 152. 8. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / О. Лапко. – К., 1999. – С. 253.

Гончаренко И.В., Князева В.А., Бедрега А.В. Эффективное развитие внешнеэкономической деятельности аграрных предприятий Николаевской области. В статье анализируется состояние и пути улучшения внешнеэкономической деятельности предприятий агропродовольственного комплекса Николаевской области, предложены основные направления повышения эффективности внешнеторговых операций.

Gonsharenko I., Knyazeva V., Bedrega A. Effective development of foreign trade of agricultural enterprises Mykolaiv region. The article examines the state and ways of improving the foreign trade activity of enterprises in the agricultural complex of Mykolaiv region, the basic directions of increase of efficiency of foreign trade operations.